

WADY ORZECZEŃ SĄDOWYCH

Edyta Gapska

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Niniejsza **darmowa publikacja** zawiera jedynie fragment pełnej wersji całej publikacji.

Aby przeczytać ten tytuł w pełnej wersji [kliknij tutaj](#).

Niniejsza publikacja może być kopiowana, oraz dowolnie rozprowadzana tylko i wyłącznie w formie dostarczonej przez NetPress Digital Sp. z o.o., operatora [sklepu na którym można nabyć niniejszy tytuł w pełnej wersji](#). Zabronione są jakiegokolwiek zmiany w zawartości publikacji bez pisemnej zgody NetPress oraz wydawcy niniejszej publikacji. Zabrania się jej od-sprzedaży, zgodnie z [regulaminem serwisu](#).

Pełna wersja niniejszej publikacji jest do nabycia w sklepie internetowym [Salon Cyfrowych Publikacji ePartnerzy.com](#).

WADY ORZECZEŃ SĄDOWYCH
W POSTĘPOWANIU
CYWILNYM

W serii BIBLIOTEKA SĄDOWA ukazały się również:

**Orzecznictwo sądów wspólnotowych
w sprawach konkurencji w latach 1964–2004**
pod redakcją Agaty Jurkowskiej i Tadeusza Skocznego

**Koszty sądowe w sprawach cywilnych.
Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny**
Antoni Górski, Lech Walentynowicz

Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych
Piotr Hofmański, Stanisław Zabłocki

Pisma sądowe w sprawach cywilnych
Bogdan Bładowski

Zażalenie w postępowaniu cywilnym
Bogdan Bładowski

Metodyka pracy sędziego cywilisty
Bogdan Bładowski

Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy
pod redakcją Andrzeja Wróbla

Dowody w sądowym procesie karnym
Andrzej Gaberle

**Wyroki sądów pierwszej instancji, sądów apelacyjnych
oraz Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych,
handlowych i gospodarczych**
Kazimierz Piasecki

Poddanie się egzekucji aktem notarialnym
Marcin Walasik

**Obowiązki informacyjne w umowach z udziałem konsumentów
na tle prawa unii europejskiej**
Przemysław Miłośzewicz

WADY ORZECZEŃ SĄDOWYCH W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

Edyta Gapska

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2009

Stan prawny na 31 sierpnia 2008 r.

Wydawca:
Marcin Skrabka

Redaktor prowadzący:
Ewa Fonkowicz

Redakcja:
JustLuk

Korekta:
Justyna Mroczkowska

Skład, łamanie:
JustLuk, Justyna Szumieł, Łukasz Drzewiecki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2009

ISBN: 978-83-7601-304-6

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (022) 535 80 00
31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (012) 630 46 00
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wprowadzenie.....	13
Rozdział 1	
Orzeczenia w sądowym postępowaniu cywilnym.....	15
1.1. Znaczenie orzeczeń w sądowym postępowaniu cywilnym	15
1.1.1. Orzeczenie jako element realizacji prawa do sądu	15
1.1.2. Orzeczenie w kontekście czynności procesowych sądu	21
1.2. Ogólna charakterystyka orzeczeń sądowych.....	24
1.2.1. Źródła etymologiczne pojęcia „orzeczenie”	24
1.2.2. Znaczenie i miejsce orzeczeń w cywilnym postępowaniu sądowym.....	26
1.2.3. Orzeczenie sądu cywilnego w kontekście pojęcia czynności konwencjonalnych.....	32
1.2.4. Rodzaje orzeczeń sądowych	34
1.2.4.1. Postacie orzeczeń	34
1.2.4.1.1. Uwagi ogólne o rodzajach orzeczeń	34
1.2.4.1.2. Klasyfikacja orzeczeń	40
1.2.4.2. Orzeczenia a zarządzenia	43
1.3. Orzeczenia wadliwe w cywilnym postępowaniu sądowym.....	48
1.3.1. Wadliwość orzeczeń w aspekcie historycznym	48
1.3.2. Pojęcie i znaczenie wadliwych czynności orzeczniczych sądu w postępowaniu cywilnym.....	49
1.3.3. Prawidłowość orzeczenia a jego wadliwość.....	52
1.3.4. Klasyfikacja wadliwych czynności orzeczniczych sądu.....	54
Rozdział 2	
Uchybienia procesowe związane z tokiem postępowania i ich wpływ na wadliwość orzeczeń.....	58
2.1. Naruszenie prawa procesowego przez podmioty postępowania	58
2.1.1. Uwagi ogólne.....	58
2.1.2. Przyczyny naruszenia prawa procesowego przez podmioty uczestniczące w postępowaniu	61
2.1.3. Wadliwe czynności procesowe	65

2.1.3.1. Rodzaje uchybień skutkujących wadliwością czynności procesowych	65
2.1.3.2. Sankcje wadliwych czynności procesowych w sądowym postępowaniu cywilnym.....	68
2.1.3.2.1. Systematyka kodeksowa	68
2.1.3.2.2. Bezpośrednie następstwa wadliwości czynności procesowych	70
2.1.3.3. Znaczenie przyczyny i rodzaju naruszenia przepisów postępowania dla kwalifikacji czynności procesowej jako wadliwej..	72
2.1.3.4. Oddziaływanie uchybień procesowych stron na sądowy proces decyzyjny.....	73
2.2. Naruszenie prawa procesowego przez sąd	75
2.2.1. Uchybienia procesowe skutkujące nieważnością postępowania jako przyczyny wad orzeczeń sądowych	75
2.2.2. Wadliwe przygotowanie sprawy.....	86
2.2.2.1. Błędne określenie granic orzekania	86
2.2.2.1.1. Wadliwe oznaczenie stron	86
2.2.2.1.2. Wadliwe oznaczenie przedmiotu sprawy	92
2.2.2.2. Błędna kwalifikacja sprawy	93
2.2.2.3. Nienależyte obsadzenie sądu nieskutkujące nieważnością postępowania.....	97
2.2.3. Inne przypadki niezastosowania, niewłaściwego zastosowania lub błędnej wykładni przepisów prawa procesowego.....	99

Rozdział 3

Przyczyny i postacie uchybień procesowych popełnionych

przy wydawaniu orzeczeń	102
3.1. Naruszenie procesowych reguł orzekania	102
3.1.1. Niedopuszczalność orzekania.....	102
3.1.2. Uchybienia związane z naruszeniem zasad orzekania	105
3.1.2.1. Nienależyte określenie przedmiotu orzekania.....	105
3.1.2.1.1. Niezgodność między przedmiotem postępowania a przedmiotem orzeczenia.....	105
3.1.2.1.2. Niezgodność między przedmiotem orzeczenia a zakresem rozstrzygnięcia	107
3.1.2.2. Naruszenie zasad dotyczących czasu orzekania.....	110
3.1.2.3. Uchybienia w zakresie kształtowania podstaw orzeczenia	112
3.1.2.3.1. Błędy dotyczące podstawy faktycznej orzeczenia	112
3.1.2.3.2. Błędy dotyczące podstawy prawnej orzeczenia	114
3.1.2.3.3. Błędy dotyczące podstawy kompetencyjnej orzeczenia	116
3.1.2.3.3.1. Brak ogólnej kompetencji do orzekania.....	116
3.1.2.3.3.2. Nienależyte obsadzenie sądu	117
3.1.2.3.3.3. „Orzeczenie” wydane nie przez sąd	118
3.2. Uchybienia w zakresie czynności procesowych sądu w fazie tworzenia orzeczenia	119

3.2.1. Naruszenie reguł wyznaczających sposób wydawania orzeczeń	119
3.2.1.1. Uchybienia w zakresie obowiązku spisania sentencji	119
3.2.1.1.1. Wadliwe spisanie	119
3.2.1.1.1.1. Naruszenie wymogów regulujących sposób uzewnętrzniania decyzji sądu	119
3.2.1.1.1.2. Spisanie sentencji niewyrażającej stosunku sądu do rozpoznanej sprawy	121
3.2.1.1.2. Brak zewnętrznego substratu decyzji sądu	124
3.2.1.2. Naruszenie zasad dotyczących podpisywania orzeczeń	127
3.2.1.2.1. Nienależyte podpisanie	127
3.2.1.2.2. Brak podpisów	130
3.2.1.3. Wadliwe ogłoszenie	130
3.2.1.4. Brak tożsamości między sentencją spisaną a ogłoszoną	133
3.2.2. Wadliwa postać lub forma orzeczenia	134
3.2.3. Uchybienia w zakresie obowiązku sporządzenia uzasadnienia	136

Rozdział 4

Skutki wadliwych czynności orzeczniczych	137
4.1. Uwagi wprowadzające	137
4.1.1. Następstwa wad czynności orzeczniczych sądu w kontekście teorii wadliwości	137
4.1.2. Skutki wadliwości czynności prawnych w ujęciu szczegółowych dziedzin prawa	140
4.1.2.1. Sankcje wadliwych czynności prawa cywilnego	140
4.1.2.2. Uwagi na tle wadliwych decyzji administracyjnych	142
4.1.2.3. Konsekwencje wydania przez sąd karny orzeczenia z naruszeniem przepisów prawa	142
4.1.2.4. Rozważania na temat przydatności terminologicznej pojęć wypracowanych w innych dziedzinach prawa	145
4.2. Konsekwencje uchybień procesowych w zakresie orzekania	147
4.2.1. Uwagi wstępne	147
4.2.2. Prawne nieistnienie aktu decyzyjnego jako orzeczenia sądowego	150
4.2.2.1. Źródła i przegląd koncepcji prawnego nieistnienia orzeczenia	150
4.2.2.2. Uchybienia procesowe skutkujące prawnym nieistnieniem orzeczenia	161
4.2.2.2.1. Zakres pojęcia orzeczeń prawnie nieistniejących	161
4.2.2.2.2. Niespisanie sentencji orzeczenia	162
4.2.2.2.3. Brak podpisów pod sentencją	166
4.2.2.2.4. Brak ogłoszenia sentencji orzeczenia	170
4.2.3. Wadliwość orzeczenia	170
4.2.4. Konsekwencje uchybień sądu zaistniałych przy tworzeniu orzeczenia dla stron (uczestników) postępowania	175

Rozdział 5

Usuwanie następstw wad orzeczeń sądowych	178
5.1. Środki prawne służące usunięciu następstw orzeczeń nieistniejących	178

5.1.1. Procesowe sposoby niweczenia pozorów stwarzanych przez orzeczenia nieistniejące.....	178
5.1.2. Pozakodeksowe sposoby konwalidacji następstw orzeczeń nieistniejących	183
5.2. Instytucje prawne służące wzruszaniu orzeczeń wadliwych	187
5.2.1. Sposoby eliminowania wad orzeczeń według kodeksu postępowania cywilnego	187
5.2.1.1. Zaskarżalność.....	187
5.2.1.2. Odwołalność	192
5.2.1.3. Rektyfikacja	194
5.2.1.4. Wniosek restytucyjny	197
5.2.2. Pozakodeksowe instrumenty prawne zmierzające do usunięcia skutków wadliwych orzeczeń.....	199
5.2.2.1. Wymóg prejudykatu jako przesłanka odpowiedzialności Skarbu Państwa za niezgodność orzeczenia z prawem	199
5.2.2.2. Pozostałe sposoby usuwania skutków wadliwych orzeczeń	206
5.3. Stosowanie instytucji międzynarodowego postępowania cywilnego w stosunku do orzeczeń prawnie nieistniejących oraz orzeczeń wadliwych	207
5.3.1. Skuteczność i wykonalność prawnie nieistniejących lub wadliwych orzeczeń zagranicznych	207
5.3.1.1. Otoczenie normatywne.....	207
5.3.1.2. Zagraniczne orzeczenie sądu jako przedmiot postępowania delibacyjnego	209
5.3.1.3. Uznanie lub stwierdzenie wykonalności orzeczenia prawnie nieistniejącego.....	210
5.3.1.4. Uznanie lub stwierdzenie wykonalności orzeczenia wadliwego.....	212
5.3.2. Orzeczenie wadliwe jako przedmiot zaświadczenia europejskiego tytułu egzekucyjnego.....	213
5.3.3. Uwagi podsumowujące	215
Zakończenie	217
Wykaz źródeł i literatury	221
Indeks rzeczowy.....	241

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Akty prawne

- d.k.p.c. – Kodeks postępowania cywilnego – powstały z połączenia rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. (Dz. U. Nr 83, poz. 651) i z dnia 27 października 1932 r. (Dz. U. Nr 93, poz. 803), ogłoszony jako tekst jednolity w obwieszczeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 1950 r. (Dz. U. Nr 43, poz. 394 z późn. zm.); uchylony przez art. III ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 297 z późn. zm.)
- d.k.p.k. – ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.)
- instr. sąd. – zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. Urz. MS Nr 5, poz. 22 z późn. zm.)
- k.p. – ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn. Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.)
- k.s.h. – ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.)
- n.C.p.c. – Nouveau Code de Procedure Civile – décret n 2003–542 du juin 2003; Journal Officiel du 25 juin 2003 en vigueur le 15 septembre 2003
- p.u.s.p. – ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070 z późn. zm.)
- reg. sąd. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. Nr 38, poz. 249)

- rozporządzenie ETE – rozporządzenie nr 805/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia 21 kwietnia 2004 r., w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych (Dz. Urz. UE L 143 z dnia 30 kwietnia 2004 r.)
- u.k.s.c. – ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 167, poz. 1398 z późn. zm.)
- u.s.r.s.z. – ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. Nr 179, poz. 1843)
- ustawa o SN – ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 z późn. zm.)
- u.z.u.f.a. – ustawa z dnia 21 stycznia 2000 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem administracji publicznej (Dz. U. Nr 12, poz. 136 z późn. zm.)

2. Organy orzekające

- ETPC – Europejski Trybunał Praw Człowieka
- ETS – Europejski Trybunał Sprawiedliwości
- SA – Sąd Apelacyjny
- SN – Sąd Najwyższy
- TK – Trybunał Konstytucyjny

3. Czasopisma, orzecznictwo, publikatory

- Annales UMCS – Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
- Apel.-Gda. – Apelacja. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
- AUW – Acta Universitatis Wratislaviensis
- Biul. SN – Biuletyn Sądu Najwyższego
- Czasop. Pr.-Hist. – Czasopismo Prawno-Historyczne
- DPP – Demokratyczny Przegląd Prawniczy
- Dz. U. – Dziennik Ustaw
- Dz. Urz. UE – Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
- EPS – Europejski Przegląd Sądowy
- GP – Głos Prawa
- GS – Głos Sądownictwa
- KPP – Kwartalnik Prawa Prywatnego
- KSP – Krakowskie Studia Prawnicze
- M. Praw. – Monitor Prawniczy
- NP – Nowe Prawo
- OG – Orzecznictwo Gospodarcze
- OSA – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSN – Orzecznictwo Sądu Najwyższego (do 1962 r.)

OSNAPiUS	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna (od 1995 r.)
OSNCP	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1963 r. do 1994 r.)
OSSG	- Orzecznictwo Sądów w Sprawach Gospodarczych
OSP	- Orzecznictwo Sądów Polskich
OSN-SD	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Sądu Dyscyplinarnego
OSPika	- Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
PiP	- Państwo i Prawo
PiŻ	- Prawo i Życie
PPC	- Polski Proces Cywilny
PPiA	- Przegląd Prawa i Administracji
PPH	- Przegląd Prawa Handlowego
Prok. i Pr.	- Prokuratura i Prawo
Pr. Spółek.	- Prawo Spółek
PS	- Przegląd Sądowy
PUG	- Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	- Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
St. Cyw.	- Studia Cywilistyczne
St. Praw.	- Studia Prawnicze
St. Pr.-Ek.	- Studia Prawno-Ekonomiczne
Zb. Urz.	- Zbiór Urzędowy
ZN IBPS	- Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
ZNUJ	- Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUŚ	- Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Śląskiego

WPROWADZENIE

Fundamentalnym założeniem leżącym u podstaw respektowania zasady prawa do sądu, której pełna realizacja stanowi priorytetową przesłankę ochrony wolności i praw osobistych, jest przysługujące jednostce uprawnienie do rozpoznania i rozstrzygnięcia wszelkich spraw jej dotyczących przez sąd, dający gwarancję sprawiedliwego postępowania, w tym także podejmowania obiektywnych, słusznych i zgodnych z prawem decyzji¹. Urzeczywistnienie zasady dostępu do sądu wymaga, aby wszelkie działania organów sądowych podejmowane były w granicach wyznaczonych przez formy postępowania, albowiem to one „w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości stanowią gwarancję, że interes jednostki będzie chroniony”². To właśnie formy procesowe, w które wpisana jest każda działalność organów sądowych, umożliwiają uzewnętrznienie przejawów woli, wiedzy i władzy, bez których akt jurysdykcyjny zaistnieć nie może. Tryb podejmowania decyzji sądowej – z pozoru będący zagadnieniem drugorzędnym – wyznacza w istocie konieczne formalne granice prawa do sądu i zapewnia jednolitość gwarancji jego realizacji.

W kontekście realizacji owej proceduralnej (formalnej) sprawiedliwości, stanowiącej niezbędny warunek udzielenia jednostkom efektywnej ochrony prawnej, szczególnego znaczenia nabiera sądowy proces decyzyjny, który – jak każda działalność ludzka – dotknięty może być różnego rodzaju wadliwością. Pomimo podejmowanych wciąż prób usprawniania procedur stosowania prawa, znajdujących również wyraz w zmianach przepisów postępowania cywilnego, problem wadliwości orzeczeń sądowych nie zanika, o czym świadczą choćby liczne wypowiedzi Sądu Najwyższego. Pochodną tych niedających się uniknąć błędów w sądowym procesie decyzyjnym jest tendencja do wprowadzania instrumentów procesowych o charakterze represyjnym, wzmacniających system gwarancji efektywnej ochrony prawnej i stanowiących odpowiedź na rosnące wciąż potrzeby związane z usuwaniem naruszeń wywołanych wadliwym działaniem organów sądowych³.

¹ Zob. L. Garlicki, *Prawo do sądu (rozważania de lege fundamentalne ferenda)*, Annales UMCS Sectio G, vol. XXXVII, Lublin 1990, s. 59.

² *Napoleon Bonaparte, Posiedzenie Conseil d'État 16 frimaire X roku rewolucji (Locré, Ésprit du Code Civil, t. VI, s. 469)*; cyt. za W. Siedleckim, *Zaskarżalność orzeczeń w sądowym postępowaniu cywilnym (w:) Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha*, Warszawa 1985, s. 271. Zasadzie tej hołdował już ukształtowany ostatecznie w okresie dominatu rzymski proces kognicyjny, od którego swój początek bierze późniejsze, także nowożytne, prawo procesowe.

³ W tym miejscu wskazać można choćby na funkcjonujący od chwili wejścia w życie ustawy o skardze na przewlekłość postępowania środek prawny przeciwko naruszeniu prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki czy wprowadzoną wyłącznie do postępowania cywilnego (na mocy noweli grudniowej) skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

Znaczenie uchybień w zakresie czynności procesowych poprzedzających lub towarzyszących sądowym procesom decyzyjnym wynika z faktu, iż – oddziałując na wydane w ich następstwie orzeczenia i powodując bardziej lub mniej rażąca wadliwość, różnorodną zarówno co do przyczyn, postaci, jak i konsekwencji prawnych – stanowią one przeszkodę na drodze do urzeczywistnienia efektywnej ochrony prawnej. Warunkiem pełnej realizacji zasady dostępu do sądu jest bowiem formalna prawidłowość wszelkich elementów sądowego procesu decyzyjnego, a jakiegokolwiek naruszenia przepisów postępowania, zdolne do oddziaływania na jego dalszy bieg, ograniczają lub nawet wyłączają możliwość osiągnięcia celu postępowania, tj. uzyskania sprawiedliwego, słusznego i zgodnego z prawem rozstrzygnięcia.

W teorii i dogmatyce prawa postępowania cywilnego brak jest spójnej i logicznie poprawnej koncepcji porządkującej najbardziej zasadnicze kwestie związane m.in. z klasyfikacją przyczyn i postaci uchybień zaistniałych w procesie orzekania, a nadto ich skutków oraz procesowego znaczenia. W konsekwencji w nauce prawa postępowania cywilnego powstała luka obejmująca jedno z najistotniejszych zagadnień procesowych, tj. wadliwość czynności orzeczniczych sądu, co w powiązaniu z deficytem terminologicznym znacznie ograniczało możliwość sprecyzowania pojęcia wadliwości orzeczeń. W zamian posiłowano się natomiast terminami i konstrukcjami jurydycznymi zaczerpniętymi z innych dziedzin prawa, z jednej strony przypisując orzeczeniom na gruncie postępowania cywilnego atrybuty, których przepisami tego prawa uzasadnić się nie da, z drugiej zaś wprowadzając zamęt w klasyfikacji skutków wadliwości czynności procesowych sądu w zakresie orzekania oraz sposobów usuwania następstw uchybień procesowych zaistniałych w toku podejmowania decyzji sądowych. W odniesieniu do tej problematyki pomijano natomiast istotę czynności decyzyjnych wyrażającą się w złożoności i dynamizmie sądowego stosowania prawa, którego finalnym efektem jest dopiero orzeczenie.

Te metodologiczne i terminologiczne powikłania implikują konieczność przeprowadzenia pogłębionej analizy wadliwości orzeczeń sądowych w kontekście ich istoty oraz roli w urzeczywistnianiu zasady prawa do sądu, a także przy uwzględnieniu nadrzędnej konstrukcji domniemania ważności wszelkich aktów decyzyjnych sądu.

W opracowaniu uwzględniono stan prawa i literatury na dzień 31 sierpnia 2008 r.

ORZECZENIA W SĄDOWYM POSTĘPOWANIU CYWILNYM

1.1. Znaczenie orzeczeń w sądowym postępowaniu cywilnym

1.1.1. Orzeczenie jako element realizacji prawa do sądu

Postępowanie cywilne na każdym etapie, a zwłaszcza w fazie rozpoznawczej, stanowi kompleks sprzężonych działań prawnych organu sądowego i uczestniczących w tym postępowaniu podmiotów. Działania te zmierzają do wywołania określonego skutku przyjmującego postać rozstrzygnięcia sprawy cywilnej. Pomiedzy czynnościami zachodzi ścisły związek, który wyraża się w dążeniu do osiągnięcia konkretnego celu postępowania, a orzeczenie sądowe jest dla nich w każdym przypadku czynnością następczą, determinującą powstanie określonych skutków prawnych. Cechą charakterystyczną tych aktów organów sądowych, nadrzędnych w stosunku do wszystkich innych działań podejmowanych w toku postępowania, jest więc nie tylko ich ogólnie rozumiana ostateczność, polegająca na stanowczym rozstrzygnięciu sprawy bądź jej części, ale także prawna skuteczność, która jest wypadkową decyzji sądu scalającej wszystkie wzajemnie na siebie oddziałujące czynności zarówno organu orzekającego, jak i działań stron (uczestników postępowania) mających znaczenie dla toczącego się postępowania.

Istota orzeczenia sądowego, zwanego dawniej „wyrzeczeniem”⁴, scalającego wszystkie podjęte czynności procesowe i będącego ich następstwem, wyraża się przede wszystkim w realizacji celu postępowania. Jest nim uzyskanie prawomocnego, a przez to wiążącego rozstrzygnięcia co do meritum sprawy⁵. W tym samym akcie decyzyjnym organu orzekającego co do istoty przedstawionego mu zagadnienia, wydanym zgodnie z obowiązującymi przepisami, urzeczywistnia się realizacja prawa do sądu, albowiem właśnie poprzez to orzeczenie podmiot domagający się udzielenia jego żądaniu ochrony prawnej i zaopatrzenia go w atrybut przymusowego wykonania uzyskuje

**znaczenie orzeczeń
sądowych**

⁴ W. Mańkowski, *Projekt działu polskiej procedury cywilnej o wyrzeczeniach sądowych* (w:) *Polska Procedura Cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem. Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej*, t. I, Warszawa 1928, s. 317.

⁵ Podobnie K. Piasecki, *Wyroki sądów pierwszej instancji, sądów apelacyjnych, Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych, handlowych i gospodarczych*, Warszawa 2007, s. 22.

stanowcze potwierdzenie jego uprawnienia⁶. Droga do osiągnięcia tego ostatecznego rezultatu prowadzi jednak często poprzez orzeczenia rozstrzygające o losach samego postępowania (np. postanowienie o przekazaniu sprawy według właściwości innemu sądowi) bądź też zamykające pewne incydentalne kwestie pojawiające się w czasie jego trwania (np. postanowienie o wyłączeniu sędziego). Realizacja celu wyrażającego się w uzyskaniu merytorycznego rozstrzygnięcia nie zawsze jest przy tym możliwa; w takich sytuacjach postępowanie kończy formalnie orzeczenie o niedopuszczalności lub zbędności rozpoznania sprawy co do meritum, rozstrzygające jedynie o prawie do powództwa w znaczeniu procesowym (np. postanowienie o umorzeniu postępowania – art. 355 k.p.c.)⁷. We wszystkich tych przypadkach niezbędne jest urzeczywistnienie wszelkich uprawnień procesowych, w tym do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez niezawisły i bezstronny sąd, do którego należy wydanie orzeczenia odpowiadającego konkretnym okolicznościom sprawy oraz przepisom prawa. Jednym z elementów koniecznych do spełnienia powyższych warunków jest zagwarantowanie prawidłowości wydanego rozstrzygnięcia, a tym samym jego słuszności, sprawiedliwości, a wreszcie poprawności formalnej.

prawo do sądu

Znaczenie orzeczenia sądowego wynika w pierwszym rzędzie z jego miejsca w kształtowaniu prawa do sądu. Prawo to, zakotwiczone nie tylko w Konstytucji RP⁸, a zwłaszcza w jej art. 45, ale także w art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r.⁹ oraz w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego¹⁰ i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka¹¹, znajduje swoje uwięźnienie w prawie do wyroku sądowego, tj. uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd¹². Funkcja i istota wymiaru sprawiedliwości wyraża się bowiem – obok cech konstytuujących prawo do sądu, takich jak sprawiedliwość (rzetelność¹³), bezstronność, niezawisłość, niezależność czy jawność – w wiążącym i prawnie skutecznym rozstrzygnięciu sprawy w drodze władczego aktu, jakim jest orzeczenie sądu¹⁴. W konsekwencji wartość zagwarantowanego konstytucyjnie prawa do sądu

⁶ P. Pogonowski, *Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005, s. 105.

⁷ A. Góra-Błaszczkowska, *Postanowienia sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2002, s. 2.

⁸ Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

⁹ Do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności Polska przystąpiła w 1992 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284); W. Góralczyk, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2001, s. 278.

¹⁰ Por. np. orzeczenie TK z dnia 7 stycznia 1992 r., K 8/91, OTK 1992, nr 1, poz. 5, s. 76 i n.

¹¹ Por. orzecznictwo powołane w pracy M.A. Nowickiego, *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Orzecznictwo, Prawo do rzetelnego procesu sądowego*, t. I, Kraków 2001.

¹² Zob. uzasadnienie wyroku TK z dnia 10 czerwca 2003 r., SK 37/02, OTK-A 2003, nr 6, poz. 53.

¹³ M.A. Nowicki, *Europejski Trybunał...*, s. 21 i n.

¹⁴ Oczywistość tej konkluzji potwierdza ETPC m.in. w orzeczeniu z dnia 18 marca 1997 r. w sprawie Hornsby przeciwko Grecji (RJD 1997-II), w którym rozstrzygnął o dalej idącej konsekwencji prawa do sądu w postaci zabezpieczenia wykonania orzeczeń. W drugiej tezie stwierdził on, że powstrzymywanie się od podporządkowania się prawomocnemu orzeczeniu sądu pozbawia postanowienia art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności jakiegokolwiek rzeczywistego znaczenia.

wyraża się w przysługującym każdemu podmiotowi uprawnieniu do zobowiązania właściwych organów państwowych (sądów), w drodze odpowiednio uzewnętrznionej woli tych podmiotów, do podjęcia przewidzianych w ustawie działań, potrzebnych do rozpoznania sprawy i wydania orzeczenia¹⁵. Istotą postępowania sądowego jest więc „rozpatrzenie” sprawy znajdującej wyraz w orzeczeniu sądu. Jako organ władzy sądowniczej jest on zobligowany do wymierzenia sprawiedliwości jednostce, która jej poszukuje¹⁶. Podkreślić należy przy tym, że każde postępowanie sądowe sprowadza się w istocie do „rozpatrzenia” sprawy, a nie jedynie jej rozpatrywania. To ostatnie, nawet jeśli będzie sprawiedliwe, jawne i dokonane przez niezależny, bezstronny i niezawisły sąd, pozostanie bezproduktywne, jeśli nie będzie prowadziło do wydania decyzji mającej moc oddziaływania w ramach konkretnych stosunków prawnych.

Uzupełniając powyższe rozważania, należy podkreślić oczywistą kwestię, że choć podmiot domagający się udzielenia ochrony prawnej zmierza – wykorzystując dostępne mu środki proceduralne – do uzyskania i efektywnego wykonania decyzji sądowej, to jednak prawomocne zakończenie postępowania nie musi zawsze oznaczać uzyskania przez ów podmiot korzystnego dla siebie rozstrzygnięcia. Taki niekorzystny wynik postępowania może być następstwem nieuwzględnienia żądania bezzasadnego albo nieudowodnionego na skutek obiektywnej niemożności wykazania (*actore non probante reus absolvitur*) lub zaniedbań stron procesowych (*vigilantibus iura scripta sunt*)¹⁷. W żadnej z tych sytuacji nie może być mowy o naruszeniu prawa do sądu, które zobowiązuje organy sądowe do działania przede wszystkim zgodnego z prawem, a nie z intencją podmiotu inicjującego postępowanie. Koniecznym korelatem prawa do sądu jako osobistego prawa jednostki, ale również jako gwarancji jej praw i wolności jest bowiem określony obowiązek po stronie organu sądowego do udzielenia prawnie wiążącej wypowiedzi w przedmiocie poddanym jego rozstrzygnięciu¹⁸. Zakresem tego prawa nie jest natomiast objęta merytoryczna treść orzeczenia, zdeterminowana przez normy prawa materialnego. Skoro bowiem z art. 45 Konstytucji nie można wyprowadzać ogólnego prawa podmiotowego do uzyskania orzeczenia sądowego o treści zgodnej z zasadami sprawiedliwości¹⁹, to tym bardziej nie sposób oczekiwać, aby orzeczenie to zawsze odpowiadało subiektywnym przekonaniom podmiotów zainteresowanych. Funkcją prawa do sądu nie jest zapewnienie powodowi korzystnego wyniku, lecz zagwarantowanie mu prawnie skutecz-

¹⁵ H. Mądrzak, *Prawo do sądu jako gwarancja ochrony praw człowieka (Studium na tle polskiego prawa konstytucyjnego, prawa cywilnego materialnego i procesowego)* (w:) *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, red. L. Wiśniewski, Warszawa 1997, s. 193.

¹⁶ P. Sarnecki (w:) *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. Ł. Garlicki, t. IV, Warszawa 2005, uwaga 5 do art. 45.

¹⁷ H. Mądrzak, *Prawo do sądu...*, s. 190.

¹⁸ Por. orzeczenie ETPC z dnia 19 kwietnia 1994 r., 16034/90, w sprawie Van de Hurk przeciwko Holandii, A. 288, Lex, nr 80534, w którym Trybunał uznał, że wydawanie orzeczeń należy do istoty pojęcia „sąd”.

¹⁹ Zob. uzasadnienie do wyroku TK z dnia 10 czerwca 2003 r., SK 37/02, OTK-A 2003, nr 6, poz. 53.

skarga
na przewlekłość
postępowania

nej możliwości zwrócenia się do organu sądowego o udzielenie jego żądaniu ochrony prawnej i wydanie orzeczenia stosownie do wyników prawidłowo przeprowadzonego postępowania²⁰. Tym samym rola decyzji sądowej sprowadza się do udzielenia uprawnionemu podmiotowi wsparcia w postaci przymusu państwowego w sytuacjach, w których korzystanie z przysługujących mu praw i swobód napotyka trudności²¹.

Spośród wymienionych w powołanych wyżej aktach prawa międzynarodowego oraz w Konstytucji RP cech należyście realizowanego prawa do sądu na szczególną uwagę zasługuje rozpoznanie sprawy „w rozsądnym terminie” lub „bez nieuzasadnionej zwłoki”. Szczególne instrumenty ochrony przeciwko przewlekłości postępowania wprowadziła ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. Nr 179, poz. 1843). Z przepisów art. 1 ust. 1 i art. 2 ust. 2 tej ustawy wynika, że prawo strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki może być naruszone nie tylko przez bezczynność, ale także na skutek nieprawidłowych czynności sądu²². W konsekwencji naruszeniem prawa do sądu będzie każda wadliwa czynność sądu, w tym także wydanie orzeczenia niezgodnie z przepisami k.p.c., powodująca wydłużenie postępowania²³.

gwarancje
procesowe

Urzeczywistnienie prawa do sądu uzależnione jest od stworzenia silnych gwarancji procesowych tego prawa, wyrażających się m.in. w należytych ukształtowaniu takich pojęć jak przedmiot postępowania cywilnego czy pozostająca z nim w ścisłym związku dopuszczalność drogi sądowej. Obie te instytucje nie wyczerpują wprawdzie procesowych gwarancji prawa do sądu, ale ich właściwe rozumienie stanowi konieczny wyznacznik warunkujący realizację tej konstytucyjnej zasady. Od nadania należytego znaczenia określeniu „przedmiot postępowania” zależy bowiem będzie w konkretnej sprawie ocena przesłanki dopuszczalności drogi sądowej determinującej możliwość rozpoznania sprawy przez sąd cywilny²⁴.

²⁰ H. Mądrzak, *Prawo do sądu...*, s. 197.

²¹ P. Hofmański, *Prawo do sądu w sprawach karnych jako gwarancja ochrony praw człowieka* (w:) *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, red. L. Wiśniewski, Warszawa 1997, s. 201.

²² H. Pietrzkowski, *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2006, s. 37.

²³ Por. np. postanowienie SN z dnia 29 listopada 2004 r., III SPP 48/04, OSNP 2005, nr 5, poz. 75, z którego wynika, że uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania niezgodnie z art. 386 § 2 i 4 k.p.c. może uzasadniać stwierdzenie przewlekłości postępowania. W uzasadnieniu Sąd Najwyższy wskazał, iż „rozstrzygnięcie o uchyleniu wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania następuje w razie stwierdzenia takich wad orzeczenia w postępowaniu sądu pierwszej instancji, których sąd drugiej instancji nie może sam usunąć, wydając wyrok reformatoryjny. Oznacza to, że w pierwszej kolejności sąd drugiej instancji powinien dokonać zmiany orzeczenia sądu pierwszej instancji (orzec reformatoryjnie), a dopiero w dalszej kolejności – w razie wystąpienia przesłanek powołanych w art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. – uchylić wyrok i przekazać sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (orzec kasatoryjnie). Prowadzenie przez sąd drugiej instancji uzupełniającego postępowania dowodowego i orzekanie reformatoryjne powinny stanowić regułę, albowiem przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania znacznie przedłuża czas postępowania dowodowego”.

²⁴ Zob. H. Pietrzkowski, *Prawo do sądu (Wybrane zagadnienia)*, PS 1999, nr 11–12, s. 12. Przeprowadzenie w tym miejscu dogłębnej analizy obu tych pojęć wykraczałoby poza tematykę niniejszej pracy. Zważyć należy jedynie, że przedmiot postępowania znajduje się w odrębnej płaszczyźnie rozważań niż prawo do skargi (kwalifikowane również jako prawo do powództwa), będące jedynie środkiem,

Rozstrzygnięcie sądowe musi dodatkowo spełniać pewne ściśle określone wymogi formalne, takie jak: zgodność z regułami proceduralnymi, stanowczość czy publiczne ogłoszenie²⁵. Ten ostatni warunek, któremu w sposób wyraźny nadano rangę konstytucyjną (art. 45 ust. 2 zdanie drugie Konstytucji RP) oznacza konieczność wypowiedzenia przez przewodniczącego składu sędziowskiego co najmniej sentencji rozstrzygnięcia sądu i wyklucza możliwość obwieszczenia wyroku wyłącznie w innej formie, np. przez plakaty czy też obwieszczenie w środkach masowego przekazu²⁶. Ogromne znaczenie przypisywane jawnemu ogłaszaniu wyroku wynika z faktu, iż jest ono koniecznym elementem zasady demokratycznego państwa prawnego i stanowi przejaw funkcji publicznej państwa, w imieniu którego sądy sprawują wymiar sprawiedliwości. Publiczne ogłoszenie orzeczenia poprzez odczytanie jego sentencji jest również rzeczywistym odzwierciedleniem zasady jawności postępowania i w praktyce jedynym sposobem umożliwiającym osobom postronnym zapoznanie się z treścią decyzji sądu.

Kolejnym niezwykle istotnym aspektem związku orzeczenia z prawem do sądu jest obowiązek jego należytego uzasadnienia, wskazującego motywy rozstrzygnięcia i ustosunkowującego się do stanowisk stron. Obowiązek ten nie wynika wprawdzie *expressis verbis* z zapisu konstytucyjnego, jednakże jest on konieczną i oczywistą konsekwencją przyjętego modelu wymiaru sprawiedliwości, którego emanacją jest prawo do sprawiedliwego sądu, a więc także do uzyskania najsprawiedliwszego i najbardziej odpowiadającego prawu rozstrzygnięcia²⁷. Jak wskazał Sąd Najwyższy, „jednym ze środków służących osiągnięciu tego celu jest wyczerpujące i wszechstronne (zarówno z merytorycznego, jak i prawnego punktu widzenia) uzasadnienie orzeczenia, a już szczególnie wówczas, gdy występują rozbieżne interesy stron, a rozstrzygnięcie musi przełożyć jeden z tych interesów nad drugi. Wówczas szczególnie istotna rola uzasadnienia leży również w tym, by przekonać stronę, że jej sta-

za pomocą którego podmiot poszukujący ochrony naruszonego prawa podmiotowego realizuje przysługujące mu prawo dostępu do sądu. Prawo to skonstruował T. Muther (w:) *Zur Lehre von der römischen actio*, Erlanger 1857, s. 38–45, nadając mu dualistyczne znaczenie prywatnoprawnego roszczenia będącego emanacją prawa podmiotowego oraz publicznoprawnego roszczenia do uzyskania ochrony owego prawa. Por. K. Korzan, *Roszczenie procesowe jako przedmiot postępowania cywilnego w kontekście prawa dostępu do sądu i prawa do powództwa* (w:) *Księga pamiątkowa ku czci Witolda Brodniewicza. Symbole Vitoldo Brodniewicz dedicatae*, Łódź 1998, s. 179.

²⁵ P. Pogonowski, *Realizacja prawa do sądu...*, s. 11.

²⁶ P. Sarnecki (w:) *Konstytucja...*, uwaga 13 do art. 45. Artykuł 45 ust. 2 Konstytucji RP wydaje się więc być w tej materii surowszy niż art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, który przewiduje jawne postępowanie przed sądem i dopuszcza – jak wykazała praktyka wielu państw członkowskich Rady Europy – posługiwanie się innymi niż głośne odczytanie metodami publicznego ogłaszania orzeczeń wszystkich lub niektórych sądów. Por. orzeczenia ETPC z dnia 8 grudnia 1983 r. w sprawie Pretto i inni przeciwko Włochom, 7984/77, Lex, nr 80845, z tego samego dnia w sprawie Axen przeciwko Niemcom, 8273/78, Lex, nr 80837 oraz z dnia 22 lutego 1984 r. w sprawie Sutter przeciwko Szwajcarii, 9019/80, Lex, nr 80989, w których wskazano, że w każdej sprawie formę publicznego ogłoszenia orzeczenia przewidzianą w prawie państwa – strony Konwencji należy oceniać, biorąc pod uwagę specjalne funkcje postępowania wchodzącego w grę oraz przedmiot i cel art. 6 ust. 1.

²⁷ Obowiązek ten jeszcze pełniej realizowany jest we francuskiej procedurze cywilnej, gdzie na sędzię ciąży zawsze urzędowy obowiązek wskazania w orzeczeniu stanowisk stron oraz przytoczenia – jeszcze przed sformulowaniem rozstrzygnięcia – jego motywów. Zob. art. 455 n.C.p.c.

nowisko w sprawie zostało poważnie wzięte pod uwagę, a jeśli zapadło inne rozstrzygnięcie, to przyczyną po temu są istotne powody²⁸. Znaczenie uzasadnienia nie sprowadza się więc jedynie do umożliwienia przeprowadzenia kontroli instancyjnej orzeczenia i postępowania prowadzącego do jego wydania pod kątem działania i rozumowania sądu niższej instancji²⁹. Uzasadnienie winno mieć przede wszystkim moc przekonującą, albowiem od jego wartości zależy wartość rozstrzygnięcia sądu. Owa moc przekonująca winna budzić – zarówno w subiektywnym przekonaniu adresatów orzeczenia, jak i w sensie obiektywnym – pewność, że decyzja sądu jest bezwzględnie prawidłowa i sprawiedliwa oraz że została podjęta po wyczerpującej analizie wszystkich okoliczności sprawy. Motywy zawarte w uzasadnieniu, będące odzwierciedleniem i wyjaśnieniem rzeczywistych argumentów towarzyszących sądowi przy wydaniu decyzji, stanowią więc instrument racjonalizacji rozstrzygnięcia³⁰. Za ich pomocą sąd wykazuje istnienie cech warunkujących prawidłowość orzeczenia, tj. jego zasadność (słuszność) i legalność³¹, a tym samym „legitymizuje się transparentą (...) i ucztyelnieniem swego działania wobec publiczności”³².

wnioski

Niezgodność orzeczenia z któryms z powyższych wymogów może skutkować osłabieniem lub nawet wyłączeniem realizacji prawa do sądu. Stąd też normy prawa procesowego, w celu stworzenia przestrzeni potrzebnej do wypełnienia wszelkich gwarancji wynikających z prawa do sprawiedliwego sądu, wprowadzają do postępowania cywilnego instytucje nadające przejawom tego prawa określone formy. Model tworzenia decyzji sądowych nie ma na celu wyłącznie ujednoczenia działalności organów władzy sądowniczej, ale jest w pierwszym rzędzie przejawem zasady pewności prawnej i równości wobec prawa. Kształtowanie procedury sądowej w sposób optymalnie zapewniający każdemu prawo do rozpatrzenia jego sprawy zgodnie ze standardami określonymi w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP staje się tym samym urzeczywistnieniem prawa do sądu³³. Temu celowi służy właśnie „najwyższy stopień uregulowania, jaki cechuje sądowe stosowanie prawa”³⁴. Dzięki normom proceduralnym uczestnik postępowania wie bowiem, w jakim stopniu i jakimi środkami może wpływać na zachowanie sądu, a także jaki powinien być rezultat tego działania.

²⁸ Wyrok SN z dnia 16 lutego 1994 r., III ARN 2/94, OSNP 1994, nr 1, poz. 2.

²⁹ E. Łętowska, *Bariery naszego myślenia o prawie w perspektywie integracji z Europą*, PiP 1996, z. 4–5, s. 55.

³⁰ K. Piasecki, *Wyrok pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 1981, s. 130–131.

³¹ A. Miączyński, *Znaczenie i rola uzasadnienia orzeczenia sądowego w sprawach cywilnych*, PiP 1970, z. 11, s. 753.

³² E. Łętowska, *Pozaprosesowe znaczenie uzasadnienia sądowego*, PiP 1997, z. 5, s. 8. Autorka stwierdza tam m.in., że uzasadnienie orzeczenia jest jedynym środkiem wypowiedzi władzy sądowniczej w debacie publicznej.

³³ Z. Czeszejko-Sochacki, *Prawo do sądu w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (ogólna charakterystyka)*, PiP 1997, z. 11–12, s. 104.

³⁴ J. Wróblewski, *Obiektywność decyzji prawnej*, St. Pr.-Ek. 1972, nr 9, s. 7.

Niniejsza **darmowa publikacja** zawiera jedynie fragment pełnej wersji całej publikacji.

Aby przeczytać ten tytuł w pełnej wersji [kliknij tutaj](#).

Niniejsza publikacja może być kopiowana, oraz dowolnie rozprowadzana tylko i wyłącznie w formie dostarczonej przez NetPress Digital Sp. z o.o., operatora [sklepu na którym można nabyć niniejszy tytuł w pełnej wersji](#). Zabronione są jakiegokolwiek zmiany w zawartości publikacji bez pisemnej zgody NetPress oraz wydawcy niniejszej publikacji. Zabrania się jej od-sprzedaży, zgodnie z [regulaminem serwisu](#).

Pełna wersja niniejszej publikacji jest do nabycia w sklepie internetowym [Salon Cyfrowych Publikacji ePartnerzy.com](#).